

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

een solide systemische kennis en de daaruit voortvloeiende behandelprincipes die D'Alcantara hanteert.

Jan Van Camp bracht in zijn bekende bevologen stijl, met een vloeiende gedrevenheid om gul woorden en metaforen te geven, een nostalgisch verhaal over Sinterklaas. De Sinterklaas van het verloren paradijs, de naïeve kindertijd, maar ook de Sinterklaas die een clownesk figuur is geworden in onze samenleving, want éénmaal 'groot geworden' gelooft men niet meer aan hem. Het is tevens een 'verklede man', en hoewel Van Camp dit aspect van Sinterklaas niet vermeldde, kon men naar mijn idee duidelijk aanvoelen dat dit de onderliggende maatschappijklacht was die hij verwoordde: Sinterklaas is een *farce*, hij vertoont een schijn van belangrijke waardigheid, van geloof in goedheid en rechtvaardige beloning, die de hedendaagse 'vaderfunctie' bedekt. Sinterklaas is *out-dated* geworden, zijn houdbaarheid lijkt verstreken, hij zou afgedaan hebben volgens Van Camp. Ik vroeg me tijdens de lezing toch af of dit niet een wat té persoonlijke en adultomorphe interpretatie is van Sinterklaas, want het 'geloven in de Sint' heeft veel van het gevonden/gecreëerde karakter van een transitioneel fenomeen à la Winnicott, dat kleine kinderen zo nodig hebben op weg naar autonoom denken en zelfstandigheid. In die zin vond ik het gebruik van de Sinterklaasgedachte om de tanende vaderfunctie te illustreren op een zekere manier een misleiding: Sinterklaas had nooit de ambitie een symbolische vaderfunctie te bekleden. Niettemin gaf ook de lezing van Van Camp stof tot nadenken. Aan de hand van enkele klinische bespiegelingen kwam ook het polymorfisme van de hedendaagse vader tot uiting. Al bij al een interessante studiedag rond een actueel thema: vaders in onze tijd en het belang ervan voor de adolescentenontwikkeling.

Informatief en sprankelend

Verslag van

Tweede ISTFP-congres [Amsterdam, 29 en 30 september 2012]

SANDRA SCHRUIJER

Het tweede ISTFP (International Society of Transference-Focused Psychotherapy) congres vond plaats op 29 en 30 september in de Rode Hoed te Amsterdam. De organisatie was in handen van Nel Draijer en Jos van Mosel. Het programma bestond uit een grote hoeveelheid lezingen met een hoog informatiegehalte. De grootste attractie leek Otto Kernberg (New York, vs) te zijn, voorzitter van de ISTFP — althans afgemeten aan het aantal iPads dat de lucht in ging toen hij ten tonele verscheen. In zijn openingswoord karakteriseerde hij Transference-Focused Psychotherapy (TFP) als een behandeling die gebaseerd is op principes ontleend aan de psychoanalyse (het maken van interpretaties, technische neutraliteit, het werken met overdracht en tegenoverdracht) en met succes wordt gehanteerd bij patiënten die ongeschikt worden bevonden voor psychoanalyse (bv. ernstige narcistische problematiek). Kenneth Levy (Pennsylvania, vs) presenteerde vervolgens de resultaten van een meta-analyse van de effectiviteit van psychodynamisch georiënteerde psychotherapie (waaronder TFP) in vergelijking tot cognitieve gedragstherapie (waaronder dialectische gedragstherapie) bij de behandeling van borderlinepatiënten. Het was een wetenschappelijk doorwrocht verhaal, waarbij methodologisch detail niet werd geschuwd, met de conclusie dat niet aangetoond is dat cognitieve gedragstherapie effectiever is dan psychodynamisch georiënteerde therapie.

Ter plekke werd er een korte bijdrage ingelast van Anna Buchheim (Innsbruck, Oostenrijk). Zij deelde bevindingen waaruit

blijkt dat TFP superieur is aan 'therapy as usual' (TAU) in termen van uitval, suïcideposities en psychosociaal functioneren. Patiënten met een onveilige hechting (gerelateerd aan borderlineproblematiek) hebben meer baat bij TFP dan bij TAU en vertonen een grotere verschuiving van een gedesorganiseerde naar een georganiseerde hechting. Vervolgens was het de beurt aan Chiara de Panfilis (Parma, Italië), die in een vlammend betoog bevindingen uit de neurobiologie, psychiatrie en sociale psychologie aaneenreeg, aangaande de vraag of de gevoeligheid voor afwijzing bij borderlinepatiënten het gevolg is van daadwerkelijke afwijzing of van een schending van de gekoesterde verwachtingen hieromtrent. Op basis van onderzoek concludeerde ze dat de geïdealiseerde verwachtingen van borderlinepatiënten het onmogelijk maken sociale inclusie te ervaren, terwijl een schending van die hoge verwachtingen ervoor zorgt dat borderlinepatiënten afwijzing ervaren zonder dat er sprake is van reële afwijzing. Na deze plenaire lezingen stonden er parallelle symposia op het programma. Ik woonde het symposium over assessment van en werken met adolescenten bij. Klaus Schmeck (Basel, Zwitserland) rapporteerde over de ontwikkeling van het instrument AIDA (Assessment of Identity Development in Adolescence), dat als doel heeft de kans op het ontwikkelen van een persoonlijkheidsstoornis te voorspellen. AIDA bestaat uit schalen die identiteitsdiffusie, identiteitsdiscontinuïteit en identiteitsincoherentie meten. Op basis van onderzoek onder een klinische steekproef en een controlegroep bestaande uit 'gezonde' adolescenten, concludeerde Schmeck dat het instrument betrouwbaar en valide is: de schalen hebben hoge interne consistentie en differentiëren tussen de controlegroep en de klinische groep. Bovendien differentieerde AIDA tussen verschillende stoornissen. Lina Normandin (Québec, Canada) bracht een vignet in over een veertienjarige jongen, dat diende om te illustreren hoe moeilijk het werken met borderline-adolescenten is. Er was

sprake van veel weerstand en de therapieessie werd vooral gekenmerkt door stilte. Helaas was er te weinig tijd om de technische implicaties verder te doorgronden. In de middag lag het accent op de klinische praktijk. Eve Caligor (New York, vs) beschreef haar ervaringen met patiënten met een hogere-ordepersoonlijkheidspathologie. Ze sprak uitvoerig over haar therapeutische aanpak, waarbij ze vooral aandacht besteedde aan het werken met affecten in het hier-en-nu, gebruik makend van overdracht en tegenoverdracht, startend vanuit toegankelijke conflicten, en de rol die technische neutraliteit hierbij speelt. Het verhaal bleef een beetje een tekstboekpresentatie. Haar antwoord op de vraag vanuit het publiek waarin TFP precies (afgezien van de bank en een andere frequentie) verschilt van psychoanalyse, kwam niet uit de verf. Hierna was het de beurt aan Nel Draijer. Zij sprak over TFP met patiënten die zwaar getraumatiseerd zijn en over het belang van affectregulatie. Ze wees op het gevaar van collusie tussen patiënt en therapeut, vanwege de neiging van laatstgenoemde om 'goed te doen' ('abused patients have a lot of appeal'). Van groot belang is het herkennen van de eigen emoties in de tegenoverdracht en het stellen van duidelijke grenzen. Het werken met affecten in het hier-en-nu is essentieel teneinde de patiënt te helpen in contact te komen met zijn of haar agressie. De therapeut dient te *containen* en helpen mentaliseren. Otto Kernberg wist als laatste spreker de aandacht goed vast te houden met zijn klinische illustraties en technische adviezen over het werken met ernstige narcistische problematiek, zoals (ook nu weer) het werken met het hier-en-nu, het belang van het nemen van verantwoordelijkheid door de patiënt voor zijn of haar eigen leven, de waarde van tegenoverdracht, het belang van confronteren (en de angst die de therapeut hiervoor kan hebben) vanuit een positie van technische neutraliteit, en bovenal het belang van het hebben van empathie voor de fantasiewereld van het *grandiose self* (en de destructieve aspecten ervan).

Al met al vond ik het een uitstekend congres qua inhoud en organisatie. Mijn onderzoekshart werd royaal bediend terwijl de praktijk minstens even nadrukkelijk aanwezig was. Ik raakte geïnspireerd door de internationale uitstraling en de sprankelende verhalen die gelukkig niet werden voorgelezen zoals ik inmiddels gewoon ben geworden op psychoanalytische congressen. Ik had overigens de indruk dat er maar weinig psychoanalytici waren. Daar ik geen therapeut ben, herkende ik bijzonder weinig mensen, maar vanwege de open sfeer was het niet moeilijk om contacten te leggen. Iets wat mij bevreemdde betrof bepaalde aspecten van ethiek en vertrouwelijkheid: de bijdrage van Kernberg werd door meerderen in het publiek op video opgenomen — was daar toestemming voor gevraagd? Kernberg zelf leek tijdens zijn presentatie een kennelijke supervisant te overvallen met de vraag: ‘Mag ik dat vertellen over die patiënt?’ Het is moeilijk om nee te zeggen als dé Kernberg alle ogen op je heeft doen vestigen. Maar dat mocht mijn pret in ieder geval niet drukken; ik heb van het congres genoten.

‘Seized with a savage woe’

Verslag van

NVPA-studiedag

[Amsterdam, 15 december 2012]

DANIËL HELDERMAN

De zaal was deze zaterdag goed gevuld met een gemengd en internationaal publiek. Mijn overheersende indruk van de studiedag van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse — waar ik als kandidaat-lid van het Genootschap voor het eerst van de partij was — is er één van levendigheid. Hierdoor was ik blij verrast in deze voor de psychoanalyse barre tijden, waarin het zo moeilijk kan zijn om intern en extern het gesprek aan te gaan. Door een internatio-

nale uitwisseling waren er mensen aanwezig uit verre oorden (onder andere Rusland en Israël) en ook de verschillende Nederlandse psychoanalytische verenigingen waren goed vertegenwoordigd door kandidaten, leden en opleiders. De mix leverde vruchtbare gesprekken op. Helaas heb ik enkel de voordrachten in de ochtend en een klinisch seminar in de middag gevolgd. Het diner met Russische amuse en het dansen in De Kersentuin zijn aan mij voorbijgegaan. Mijn voeten hebben niet gesproken op de dansvloer, maar hier doe ik verslag van de ochtendlezing en de aansluitende plenaire discussie.

Joan Schachter uit Groot-Brittannië verzorgde de klinische voordracht ‘*Seized with a savage woe: attacks on the vitality of the body in a suicidal young man*’. Hoewel ik wisselende reacties gehoord heb op haar gedragen stem, vond ik de voordracht zeer helder. Het klinische materiaal werd verrijkt met doorleefd theoretisch inzicht en verkreeg zo een ruimer perspectief. Joan Schachter is thuis in het preoedipale en oedipale register, in het kleiniaanse en egopsychologische denken. In de acht jaar durende analyse van deze jongeman heeft zij — evenals haar analysant — alle zeilen bij moeten zetten. De titel refereert aan het gedicht *Die Lorelei* van Heinrich Heine, waarin een vrouw, als een Sirene, een bootman op de rotsen laat aansturen en verdrinken. Het wijst op de centrale overdracht waarin naar fusie verlangd wordt met de geïdealiseerde en verleidelijke preoedipale moeder. Een relatie lonkt waarin al zijn behoeftes bevredigd worden, wat hem tot passiviteit veroordeelt en hem berooft van zijn subjectiviteit. Dit beeld van de moeder, geprojecteerd op de analytica, wordt tegelijkertijd als verslindend en onverschillig beleefd. Het geeft aanleiding tot intense annihilatieangst, die afgeweerd moet worden. Het leidt zowel tot een narcistisch terugtrekken als tot hevige interpersoonlijke agressie uit zelfbehoud. Deze agressie kan echter — indien zij in een narcistisch vacuüm beleefd wordt — op het zelf gericht worden en leiden tot suïcidale